

Zajímavé organismy opuštěného lomu

V okolí Jeseníku se nachází celá řada vytěžených lomů. Ty zatopené se v letním období těší oblibě plavců, ty nezatopené zase botaniků.

Při návštěvě bezejmenného lomu v katastru obce Vápenná jsem objevila několik vzácných a zajímavých organismů. Z rostlinné říše si zmínku jistě zaslouží vrbka rozmarýnolistá, hořec brvitý, hruštica jednostranná a hruštička okrouhlostá. Z říše hub za nimi svou vzácností vůbec nezaostává, spíš naopak je předchází, podivná houba pazoubek Cookeův, který skutečně připomíná velký černý zub. A nyní se na zmiňované druhy podívejme trochu podrobněji.

Vrbka rozmarýnolistá – *Chamerion dodonaei* (VILL.) Holub.

Mnozí autoři stále řadí rod *Chamerion* do širěji chápaného linnéovského rodu *Epilobium*.

Vrbka rozmarýnolistá je vytrvalá, polokeřovitá bylina s větveným oddenkem. Lodyha může dorůst až do výšky 130 cm a nese četné, tuhé, čárkovité nebo čárkovitě kopinaté listy. Květy tvoří řídký hrozen a korunní lístky mají sytě růžovou až bledě lila nachovou barvu. Kvete od července do září. Plodem je 4-6 cm dlouhá tobolka.

Vrbka rozmarýnolistá se vyskytuje především na antropogenně ovlivněných stanovištích (kamenolomy, pískovny, železniční násypy, haldy a výsypky) nebo v poříčních náplavech. Vyžaduje skeletovité a vysychavé bazické substráty prosté humózní vrstvy. U nás se vyskytuje roztroušeně v teplejších oblastech a s největší pravděpodobností druhotně. Původní výskyt je ve Středomoří, Pyrenejské a Alpské oblasti. Velmi zajímavým vodítkem k původu této rostliny může být lišaj netopýří (*Hyles vespertilio*), který se na ní vyvíjí a je znám pouze ze Středomořské oblasti (Apeniny, Dolomity). Je tedy ostatní uváděný výskyt druhotný?

Hořec brvitý – *Gentianopsis ciliata* (L.) MA

Dvouletá nebo krátce vytrvalá bylina vysoká až 30 cm. Na rozdíl od jiných hořců nevytváří přízemní růžici listů, čárkovité listy vyrůstají vstřícně. Květy vyrůstají jednotlivě, jsou sytě modré, jen velmi vzácně bílé. Čtyři korunní lístky jsou na okrajích dlouze brvitě, jak už napovídá druhový název rostliny. Kvete od července do října a plodem je tobolka s drobnými semeny.

Hořec brvitý se vyskytuje především v podhorských oblastech s vhodnými biotopy jako jsou sušší louky, lomy a meze. Roste na vápencovém podloží.

Na našem území byl v posledních desetiletích zaznamenán jeho značný úbytek, proto je zařazen mezi ohrožené druhy naší květeny, v kategorii C3. Jako taxony ohrožené se v Červeném seznamu označují rostliny se slabším, ale trvalým ústupem. Snížení jejich výskytu se pohybuje mezi 50 až 80 % původního zastoupení. (Ladislav Hoskovec, botany.cz). Na zmiňované lokalitě roste poměrně početná populace.

Hruštica jednostranná - *Orthilia secunda* (L.) HOUSE

Vytrvalá bylina s dlouze plazivým a větveným oddenkem, vysoká 15 - 20 cm. Listy jsou lesklé, tuhé, eliptického až vejčitého tvaru s dlouhými řapíky, na okrajích drobně vroubkované. Kvete od června do července. Květenství tvoří poměrně hustý, jednostranně řazený hrozen květů bílé až zelenobílé barvy. V kořenových buňkách hrušdice se nachází hyfy hub (endotrofní mykorrhiza), jejichž stravováním získává dusík a fosfor.

Hruštica vyhovují světlé lesy se zapojeným mechovým patrem a jejich okraje. Roste na kyselých i bazických substrátech, půdách bohatých na humus i kamenitých. Na našem území se vyskytuje roztroušeně až hojně. Ani v Jeseníkách není ohrožená, ale patří mezi rostliny zasluhující pozornost.

Hruštička okrouhlostá – *Pyrola rotundifolia* L.

Vytrvalá bylina vysoká 20 – 30 cm. Kožovité listy jsou okrouhle vejčité a na okrajích nezřetelně vroubkované. Kvete od června do srpna. Květenství mívá 10–15 květů, korunní lístky jsou bílé nebo narůžovělé barvy. Nápadná je silně zakřivená, na konci ztlustlá čnělka. Plodem je

kulovitá tobolka.

Vyskytuje se ve stinných lesích, obvykle se zapojeným mechovým patrem, často v lemových společenstvech listnatých lesů, někdy i jako pionýrský druh opuštěných lomů a okrajů cest.

U nás je řazena mezi silně ohrožené rostliny, v kategorii C2, v oblasti Jeseníků patří mezi ohrožené druhy.

Pazoubek Cookeův – *Geoglossum cookeianum* Nannf.

Pazoubek řadíme do skupiny vřeckovýtrusých hub - Ascomycota. Až 10 cm velká houba upoutá nápadnou černou barvou. Plodná část houby je vřetenovitá, většinou bočně stlačená, za mokra slizká, třeňová část je válcovitá.

U nás roste vzácně v trávnicích na písčitých půdách. Vyskytuje se od srpna do října. Pazoubek je ohrožen zalesňováním trávníků na písčích a intenzivním zemědělstvím (hnojení, pesticidy, meliorace). Je zařazen na Červeném seznamu hub České republiky s tím, že zatím nejsou nashromážděny dostatečné údaje z hlediska jeho ohrožení.

Ludmila Dospivová

Použitá literatura:

BUREŠ, L., BUREŠOVÁ, Z., NOVÁK, V. (1989): Vzácné a ohrožené rostliny Jeseníků. Bruntál.

HOLEC J. & BERAN M. [eds.] (2006): Červený seznam hub (makromycetů) České republiky. Příroda, Praha, 24: 1-282.

HEJNÝ S., SLAVÍK B., (Eds.) (2003): KVĚTENA ČR, díl 2, Academia, Praha, 540 str.

HOSKOVEC, L. (2007): C3 (VU) – ohrožené taxony cévnatých rostlin ČR. Dostupné z <http://botany.cz/cs/ohrozene-druhy-rostlin/>

HOSKOVEC, L. (2007): GENTIANOPSIS CILIATA (L.) Ma – hořec brvitý / pahorec brvitý. Dostupné z <http://botany.cz/cs/gentianopsis-ciliata/>

HOUSKA, J. (2007): ORTHILIA SECUNDA Rafin. – hruštica jednostranná / hruštica jednostranná. Dostupné z <http://botany.cz/cs/orthilia-secunda/>

MRÁZEK, T. (2009): PYROLA ROTUNDIFOLIA L. – hruštička okrouhlostá / hruštička okrouhlostá. Dostupné z: <http://botany.cz/cs/pyrola-rotundifolia/>

SLAVÍK B. (Ed.) (2000): KVĚTENA ČR, díl 6, Academia, Praha, 770 str.

SLAVÍK B. (Ed.) (1997): KVĚTENA ČR, díl 5, Academia, Praha, 560 str.